

მირიან ტუხაშვილი

ეკონომიკური მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

მარიამ ციბაძე

დოქტორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

მეორე მსოფლიო ომამდელი საბჭოთა პერიოდი საქართველოს მოსახლეობის ტერიტორიულ მოძრაობაში

მეორე მსოფლიო ომამდელი ოცწლიანი საბჭოთა პერიოდი გამოიხრევა ხოგოხც გახე, ისე შიგა მიგაცის დიდი ინტენსიუხობით. განსაკუთხებით აღსანიშნავია დადებითი გახემიგაცისუდი სადღო და ამის გამო საქათვედოს მკვიდრი ქათვედი და აფხაზი მოსახლეობის ხვედხითი წონის საგხძნობი შემცხიება. აღნიშნუდ პეხიოდში, ეხთი მხხივ, საქათვედოს მეგად სწათმა ინდუსტხიუდმა განვითახებამ, მეოხეს მხხივ, ადგიდობხივი მოსახლეობის ნაკდებმა ინდუსტხიუდმა გხადიცებმა გამოიწვეს ხუსეთის ცენტხადუხი ოდქებდან მუშათა დიდი კონტინგენტის იმიგაცია საქათვედოში. მეოხე მხხივ, 1922 და 1932-1933 წდების მოუსავდიან პეხიოდში ხუსეთ- უკხინაში უზახმაზახი მასშტაბის შიმშიდობამ გამოიწვია მოსახლეობის დიდი კონტინგენტის პეხიუფიეობისაკენ სწათვა, ხამაც გაადიეხა საქათვედოში ჩამოსახდების სტიმუდები. ომისწინა პეხიოდში დაჩქაჟდა საქათვედოს უხბანიზაციის პხოცესი და ფახთო გასაქანი მიეცა შიგა ოხგანიზებუდ ჩასახდებებსაც.

საკვანძო სიგყები: მოსახლეობა, მიგაცია, ინდუსტხიადიზაცია, ოხგანიზებუდი ჩასახდება

მეოცე საუკუნის 20-30-იანი წლები საქართველოს ისტორიაში შევიდა, როგორც გრანდიოზული სოციალურ-ეკონომიკური გარდაქმნების ეპოქა. მიუხედავად ტრაგიკული სოციალური კატაკლიზმებისა, საყოველთაო ექსპროპრიაციული პროცესებისა, განხორციელდა ეპოქალური ინდუსტრიული გარდაქმნები, იძულებითი ხასიათის სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია, რასაც თან მოჰყვა მოსახლეობის ტერიტორიული მოძრაობის ინტენსიფიკაცია, როგორც გარე, ისე შიგა მიგრაციების მასშტაბების ზრდა. მიგრაციის თაობაზე ინფორმაციის საჭაროობის შეზღუდვის გამო იმდროინდელი მიგრაციის შეფასება რთულდება და ხშირად ემყარება მეცნიერულ ვარაუდებს, რომლის დაზუსტებაც ამ სტატიის ავტორთა ძირითადი მიზანია.

კვლევის შედეგები

1921 წელს საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსიამ და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის შეწყვეტამ არსებითი გავლენა მოახდინა როგორც შიგა, ისე გარემიგრაციულ პროცესებზე. საქართველოში შემობრუნდა პოლიტიკური მიზეზებით საქართველოდან წასული რუსი მოსახლეობის ნაწილი, ხოლო ეროვნულად განწყობილმა მმართველო აპარატის ნაწილმა დასავლეთის ქვეყნებს მიაშურა.

როგორც საყოველთაოდაა ცნობილი, 1922 წელს რუსეთის მრავალ ოლქში მოუსავლიანობის და გაბატონებული ქაოსის გამო იფეთქა შიმშილობამ. ამ მიზეზით მოკვდა ერთ მილიონზე მეტი ადამიანი. ამან კი ლტოლვილთა დიდი მასა მიმართა რუსეთის პერიფერიებისაკენ, მათ შორის ანექსირებული, გასაბჭოებული კავკასიისაკენ. პირველივე საბჭოთა წლებიდან სწრაფი მიგრაციული მატება დაიწყო საქართველოს დედაქალაქმა თბილისმა (1926 წლის აღწერით 294 ათასი მცხოვრები)(ხმალაძე მ.(2020). ამ პერიოდისათვის ქართველი მოსახლეობის წილი მაინც ნახევარზე ნაკლებია, ზრდის ტენდენცია კი აშკარად შეიმჩნევა.

ე.ნ. ომისწინა ხუთწლეულების პირობებში საქართველოს მთელი ეკონომიკა, განსაკუთრებით მრეწველობა მაღალი ტემპით იზრდებოდა. ამ დროს დიდი გაქანება ჰპოვა ე. წ. სსრკ განაპირა მხარეების უპირატესი განვითარების პოლიტიკამ, შეიქმნა ინდუსტრიული ცენტრები, გაჩნდა მაღალკვალიფიციურ სამრეწველო პერსონალზე მწვავე მოთხოვნა.

მიუხედავად სსრკ განაპირა მხარეების დიდი დემოგრაფიული ზრდისა, ახალი ინდუსტრიული ობიექტების შესაბამისი სამუშაო ძალით დაკმაყოფილება განაპირა მხარეების აგრარული ტრადიციების მქონე მოკავშირე რესპუბლიკებს იმ დროისათვის არ შეეძლოთ. ამის გამო 1930-იან წლებში კავკასიის, ყაზახეთის და შუა ზიის რეგიონებში დემოგრაფიულად ჯერ კიდევ მზარდი რუსეთის ფედერაციიდან მოსახლეობის მსხვილი კონტინგენტი მიგრირდა.

რუსეთის საუკუნეობრივმა მიგრაციულმა პოლიტიკამ სრულიად ახალი მასშტაბები შეიძინა. 1926-1939წწ. აღწერათაშორის პერიოდში სსრკ მთელ მოსახლეობაში რუსების წილი 77,8%-დან 83,4%-მდე გაიზარდა, ყაზახეთში - 19,7% - დან 40,3%-მდე, თურქმენეთში - 8,2-დან 18,6%-მდე, ტაჯიკეთში 0,7%-დან 9,1%-მდე, ყირგიზეთში- 11,7%-დან 20,8%-მდე, აზერბაიჯანში 9,5%-დან 16,5%-მდე, საქართველოში 3, 6%-დან 8,7%-მდე, მათ შორის, აფხაზეთში - 6,2%-დან 19,3%-მდე, აჭარაში - 7,7%-დან 15-%-მდე(ტუხაშვილი მ. 2008). 1939 წლისათვის თბილისში რუსების წილმა დედაქალაქის მოსახლეობაში 18%-ს მიაღწია. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ პერიოდში ბაქოში რუსები რიცხობრივად აღემატებოდნენ აზერბაიჯანელებს, შუა აზიისა და ყაზახეთის დედაქალაქებშიც ბევრად სჭარბობდნენ ავტოქტონ მოსახლეობას (Demoscope weekly, #331-332)

მაკრორეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის დროს წარმოქმნილი მიგრაციული ტალღები გაზარდა ომამდელ პერიოდში სსრკ გაჩენილმა 1932-1933წლების საყოველთაო შიმშილობამ, რისი მიზეზიცაა უკრაინისა და რუსეთის სამხრეთ ოლქებში მოუსავლიანობა და სოფლის მეურნეობაში ტოტალური ტრანსფორმაციების დროს დაშვებული შეცდომები.

დღემდე მიმდინარეობს დავა ე.წ. 1932-1933 წლების „გოლოდომორის“ მასშტაბებზე, გამოსულია უამრავი ლიტერატურე, არსებობს მრავალი ობიექტური თუ სუბიექტური შეფასება. ფაქტია, რომ შიმშილის მსხვერპლთა რიცხოვნობამ რუსეთში, უკრაინასა და ყაზახეთში რამდენიმე მილიონს გადააჭარბა. იგი გახდა სტიმული რუსეთ-უკრაინიდან მოსახლეობის მიგრაციისა, მათ შორის, საქართველოში. ამითაცაა განპირობებული, რომ საქართველოს მოსახლეობაში რუსების წილი 1926-1939წწ. აღწერათაშორის პერიოდში 3,6%-დან 8,7%-მდე გაიზარდა (ცხრილი 1).

ცხრილი 1. საქართველოს მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობა 1926 და 1939 წლების მოსახლეობის საყოველთაო აღწერების მიხედვით (პროცენტობით მთელ მოსახლეობაში)

	ქართველი	სომეხი	რუსი	აზრბაიჯანელი	ბერძენი	ებრაელი	ოსი	აფხაზი	უკრაინელი	სხვა	ჯამი
1926	66,8	11,5	3,6	5,4	2,0	1,1	4,2	2,1	0,5	2,8	100
1939	61,4	11,7	8,7	5,3	2,4	1,2	4,2	1,6	1,3	2,2	100

როგორც ვ. ჯაოშვილი აღნიშნავს, 1928-1938 წლებში მართო საქართველოს ქალაქებში სხვა რესპუბლიკებიდან მუდმივ საცხოვრებლად ჩამოვიდა 182 ათასი კაცი (Джаошвили В.1978) საქართველოს დაჩქარებულმა ინდუსტრიალიზაციამ, სოფლის მეურნეობაში მექანიზაციის დონის რადიკალურმა ზრდამ, სოფლად ე.წ. ქარბმოსახლეობამ დააჩქარა ურბანიზაციის პროცესი. მიუხედავად იმისა, რომ იმ პერიოდში სოფლიდან ქალაქად გადასახლებას მკაცრი ად-

მინისტრაციული შეზღუდვები ჰქონდა, ამ მიმართულების მიგრაციის ინტენსიურობა მეტად მაღალი იყო.

მთელი ომამდელი საბჭოთა პერიოდი ორგანიზებულ მიგრაციათა დიდი მასშტაბებით გამოიჩინა. ამ დროს განხორციელდა ჩასახლებები საქართველოს ზღვისპირეთში, დასავლეთ საქართველოდან ქართველი მოსახლეობით შეთხლებულ ქართლ-კახეთში, ჩრდილოეთ მთიანეთიდან ბარის რეგიონებში. ცალკეული უარყოფითი მომენტების მიუხედავად, ეს ჩასახვებები უაღრესად დადებითად უნდა შეფასდეს. მან ხელი შეუწყო როგორც ბარის რეგიონების მაღალეფექტიან სამეურნეო ათვისებას, ისე რიგი რეგიონების რაციონალური ეთნო-დემოგრაფიული ბალანსის შენარჩუნებასაც.

უნდა აღინიშნოს, რომ საკვლევო პერიოდის დასაწყისში საკმაო მასშტაბი ჰქონდა გარე შრომით მიგრაციასაც, რაც, თანდათან, საქართველოს ეკონომიკური აღმავლობის ხანაში პრაქტიკულად შეწყდა (იაშვილი პ.1928); ოქროპირიძე გ.1929).

დასკვნა

✓ მეორე მსოფლიო ომამდელი საბჭოთა პერიოდი საქართველოში მკვეთრი სოციალურ-ეკონომიკურ ტრანსფორმაციების გამო აღინიშნა სწრაფი ეკონომიკური ზრდით, სტრუქტურულ - დარგობრივი გარდაქმნებით, რამაც იმდენად გაზარდა ინდუსტრიულ დარგებში კვალიფიციურსამუშაო ძალზე მოთხოვნა, რომ დიდი სტიმული მისცა საქართველოს გარედან მოსახლეობის მაღალი ინტენსივობით ჩამოსახლებას.

✓ სსრკ პერიოდში რუსი მოსახლეობის ჩამოსახლება რუსეთის მრავალსაუკუნოვანი მიგრაციული ექსპანსიის პოლიტიკის გაგრძელება იყო და ყოველმხრივ ეწყობოდა ხელი მის განხორციელებას.

✓ საქართველოში მოსახლეობის იმიგრაციის პროცესს ხელი შეუწყო 1922 და 1932-33 წწ. რუსეთსა და უკრაინაში აღმოცენებულმა საყოველთაო შიმშილობამ, რამდენიმე მილიონი მცხოვრების შიმშილით ამოწყვეტამ. ამანაც დააჩქარა იქაური მოსახლეობის გადასვლა სსრკ სხვა ტერიტორიებზე, მათ შორის, საქართველოში.

✓ ისტორიის შესწავლილ მონაკვეთში საქართველოს შიგა მიგრაციაში ქარბობდა ორგანიზებული ჩასახლებები მთიდან ბარად, აღმოსავლეთ საქართველოს შრომით რესურსებ-ნაკლებ რეგიონებში, შავიზღვისპირეთში, საქართველოს ინდუსტრიულ ცენტრებში. იმდრო-ინდელი შიგა გადაადგილებები მთლიანობაში დადებითად უნდა შეფასდეს.

ლიტერატურა

1. იაშვილი პ. (1928). სოფლის მოსახლეობის გასვლა გარე სარეწავზე 1924-1925 და 1925-1926 წლებში. საქართველოს ეკონომისტი. #7-8. გვ.97-100
2. ოქროპირიძე გ. (1929). გადასახლების საჭიროება და შესაძლებლობა საქართველოში1924-1923. საქართველოს ეკონომისტი. #3. გვ.27-34
3. ტუხაშვილი მ. (2008). რუსული დიასპორა საქართველოში: დემოგრაფიული და შრომითი სტრუქტურა. კრებულში: Economics Problems in Transition Cauntres. Tbilisi. p.67
4. ხმალაძე მ. (2021). თბილისის დემოგრაფია. საერთაშორისო კონფერენციის „გლობალიზაცია ეკონომიკასა და ბიზნესში“. შრომების კრებული. თბილისი. გვ.175
5. Demosope Weekly. #331-332
6. Джаошвили В. (1978). Урбанизация Грузии. Тбилиси, с.141

Mirian Tukhashvili

*Doctor of Economic Sciences, Professor
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

Mariam Tsibadze

*PhD Student
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

The Soviet period before the Second World War in the territorial movement of the population of Georgia

SUMMARY

The twenty-year Soviet period before the Second World War is characterized by the high intensity of both external and internal migration. The positive balance of foreign immigration is particularly noteworthy due to which, the significant reduction of the relative weight of the native Georgian and Abkhazian population of Georgia could be observed. In the mentioned period, on the one hand, the rapid industrial development of Georgia and the industrial traditions of the local population developed to a lesser degree than, caused the immigration of a large contingent of workers from the central regions of Russia to Georgia. On the other hand, a large-scale famine in Russia-Ukraine in the unfavorable years of 1922 and 1933, caused a large contingent of the population to move to the peripheries that enhanced the incentives to settle in Georgia. In the pre-war period, the process of urbanization of Georgia was accelerated, while the process of organized internal migration became very intense.